

НАУКОВІ ДИСКУСІЇ

УДК 336.1:330.3

А. І. ДАНИЛЕНКО,
член-кореспондент НАН України,
заступник директора ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"
(Київ)

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ *

З огляду на низьку ефективність державного управління економікою, в основі якого лежить галузевий підхід, обґрунтовано механізм, побудований на управлінні інвестиційними проектами. Основою його ефективності мають стати вибір найбільш важливих для економічного розвитку країни інвестиційних проектів, їх тісний зв'язок з довгостроковими національними економічними пріоритетами і гарантоване фінансове забезпечення коштами державного банку розвитку.

Ключові слова: державне управління, національні пріоритети, державні інвестиційні проекти, фінансові ресурси, приватизація, інвестиції, основні фонди, амортизаційні відрахування, прибуток, податкові пільги, державний банк розвитку.

A. I. DANYLENKO,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Deputy Director of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)

FINANCIAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT

In view of a low efficiency of state's management of the economy, which is based on the branch approach, a mechanism constructed on the management of investment projects, is substantiated. The base of its efficiency should be the choice of investment projects that are the most important for country's economic development and are closely coupled with long-term national economic priorities, as well as the guaranteed financial provision with funds of the state development bank.

Keywords: state's management, national priorities, state's investment projects, financial resources, privatization, investments, capital assets, depreciation charges, income, tax rebates, state development bank.

Успіхи ряду країн у розвитку національних економік, досягнуті ними у другій половині ХХ і на початку ХХІ ст., підвищили увагу світового наукового співтовариства до необхідності пошуку й формування дійових систем державного управління як провідного фактора забезпечення економічного зростання. Окремі дослідники цієї проблеми виходять з давно сформульованого академіком РАН В. Тра-

---

Даниленко Анатолій Іванович (Danylenko Anatolii Ivanovych) – e-mail: finotdel2004@ukr.net.

* Цією статтею редакція започатковує на сторінках журналу нову дискусію з проблем управління.

пезніковим висновку про те, що немає багатих чи бідних країн, а є країни з ефективним або неефективним державним управлінням. Особливо наголошується, що спроби модернізувати систему прийняття рішень не дадуть позитивних результатів, якщо вони базуються на традиційній парадигмі обґрунтування доцільності державних фінансових зобов'язань, здійснюються у рамках чинних нормативів і регламентів використання бюджетних коштів, а також при старих традиціях та інститутах забезпечення відповідальності (а точніше, безвідповідальності) осіб, які приймають рішення, за досягнення прогнозованих кінцевих результатів [1].

У більшості існуючих в економічній літературі визначень під поняттям “*управління*” розуміється діяльність суб'єкта господарювання, яка спрямована на досягнення поставленої мети і в ході якої можуть використовуватися відповідні організаційні заходи, методи планування і контролю, а також дійова система заохочення виконавців.

Таке визначення не викликає заперечень, але воно було б більш завершеним (повним), якби доповнити його словами “за умови забезпечення необхідними матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами”. Особливо важливим і обов'язковим таке уточнення є у випадку, коли йдеться про загальнодержавне управління*. Саме узгоджені дії з формування і цілеспрямованого використання згаданих складових державного управління можуть гарантувати досягнення поставленої мети незалежно від того, за якою моделлю розвивається економіка країни — жорсткого державного управління (як це було за часів СРСР), ліберальною (США), соціально орієнтованою (Швеція) або змішаною (Китай і ряд інших країн світу).

Невиконання цієї важливої умови ставить під загрозу успіх реалізації практично всіх стратегічних рішень щодо можливості забезпечення ефективного державного управління. Прикладом тому може слугувати практика прийняття в Україні за роки незалежності декількох сотень державних цільових комплексних програм, більшість з яких (особливо тих, які стосувалися розвитку окремих галузей промисловості) так і не було завершено через брак ресурсів (особливо фінансових). Це стало наслідком того, що, починаючи з 1991 р., Україна щороку мала дефіцит фінансових ресурсів як через нестачу бюджетних коштів, так і через обмежені можливості залучення на цілі економічного розвитку кредитних ресурсів, що було пов'язано з відсутністю необхідних “довгих грошей” у банківській системі України та з високими ризиками кредитування підприємств реального сектору економіки з причин їх незадовільного фінансового стану. При цьому слабкий фондовий ринок поки що не створив умов для акумулювання великих обсягів фінансових ресурсів з метою ведення інвестиційної діяльності в Україні. Все зазначене істотною мірою стало наслідком вкрай неефективного функціонування органів державного управління.

Успішне управління, спрямоване на забезпечення стійкого економічного розвитку, може бути здійснене лише за умови довготривалої дії законодавчо встановлених пріоритетів і з урахуванням можливостей забезпечити їх усіма видами ресурсів. З огляду на те, що Україна хронічно відчуває дефіцит фінансових ресурсів і до того ж із 2009 р. перебуває у стані перманентної кризи, виконання такої умови є особливо важливим.

Не менш важливою є також концентрація наявних у країні фінансових ресурсів на незначній кількості програм та інвестиційних проєктів. В іншому ви-

* Визначення поняття “корпоративне управління” має свої особливості, пов'язані з реалізацією інтересів і новою формою власності.

падку, як показує багаторічний вітчизняний досвід, ефективність фінансових ресурсів, використаних на розвиток економіки, різко знижується через їх розпорощеність по великій кількості об'єктів. При цьому слід зауважити, що практика формування прогнозів у минулі роки за часів незалежності України не ґрунтувалася на реальних розрахунках темпів приросту економіки (а по окремих роках минулого періоду — і їх падіння), які б брали до уваги достовірну інформацію щодо балансів виробництва і споживання продукції (з урахуванням експорту та імпорту), стан світових і внутрішніх ринків тощо.

За підсумками року, наявні вади в організації процесу макроекономічного прогнозування розвитку економіки України мали своїм наслідком істотні відхилення значень фактичних показників від розрахункових, тоді як саме на їх основі формувалися доходи і видатки бюджету, а також необхідний обсяг коштів (готівкових і безготівкових) на поточний рік.

При цьому відповідні базові показники економічного розвитку одночасно визначалися в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України та в Міністерстві фінансів України (безпосередньо підпорядкованих Уряду), а також у НБУ. Як правило, затверджені Урядом найважливіші прогнозні макроекономічні показники, проект яких розробляють ці міністерства (зокрема, темпи зростання ВВП, інфляція), за їх значеннями не збігалися з тими, що встановлювалися у НБУ, а при поточних прогнозах і аналізі очікуваних звітних даних у кінцевому результаті бралися показники, визначені Міжнародним валютним фондом або Міжнародним банком реконструкції та розвитку. Така практика визначення прогнозних показників економічного розвитку країни об'єктивно не сприяла проведенню ефективної національно орієнтованої бюджетної та грошово-кредитної політики.

За цих умов не можна забезпечити дію контрольної функції, яка притаманна державному управлінню економічним розвитком і реалізація якої має сприяти, зокрема, ефективній реалізації певних пріоритетів розвитку, а також своєчасному і повному фінансуванню їх з бюджету. Цілком прогнозовано, що за відсутності чітких гарантій своєчасності бюджетного фінансування неможливо визначити необхідні обсяги кредитних ресурсів, що ускладнює встановлення партнерських відносин з комерційними банками.

На ефективність управління економічним розвитком України негативно вплинула також прискорена масова приватизація державного майна у 1994–2004 рр., внаслідок якої галузеве управління, що склалося ще за часів СРСР, об'єктивно перестало бути дійовою підмогою впливу державних органів управління на діяльність більшості підприємств реального сектору економіки. Ситуація ускладнилася тим, що своєчасно не було створено адекватних механізмів стимулювання діяльності об'єктів управління, побудованих з урахуванням особливих інтересів держави і нових власників підприємств. Це позбавило можливості створення дійових механізмів розвитку державно-приватного партнерства (проблема якого активізувалася в останні роки) і спрямування зусиль нових власників на забезпечення успішної реалізації загальнодержавних програм і важливих інвестиційних проектів.

Вказані відхилення засад діючого в Україні механізму від класичних принципів побудови ефективного державного регулювання економічного розвитку, про які згадувалося на початку цієї статті, негативно вплинули на формування дина-

міки основних макроекономічних показників (виняток становив лише період 2000–2008 рр., коли кон'юнктура світового ринку, з огляду на високу питому вагу українського експорту продукції у ВВП, сприяла істотному збільшенню обсягів промислового виробництва). Зокрема, за 1991–1994 рр. середньорічний спад обсягів реального ВВП склав 14%, а за 1995–1998 рр. – близько 7% *. У 2000–2008 рр. спостерігались економічне поживлення і зростання реального ВВП у межах від 5,2% (2002 р.) до 12,1% (2004 р.). Значною мірою це пов'язано із зростанням світових цін на металопродукцію та збільшенням після 2005 р. обсягів внутрішнього споживання. Водночас спостерігалися також активізація надання населенню споживчих кредитів і збільшення соціальних виплат, що мало результатом підвищення його купівельної спроможності (особливо щодо імпортованих товарів, зокрема автомобілів).

Проте з початком світової кризи і скороченням місткості зовнішніх ринків істотно знизилась обсяги українського сектору (в першу чергу, за рахунок скорочення експорту продукції металургійної та хімічної промисловості), вітчизняна економіка вже у 2008 (IV кв.) – 2009 (I кв.) рр. зазнала найбільшого на той час спаду (близько 20%, у тому числі по сталі – 50%) **. Темпи обсягу ВВП у 2011–2014 рр. (у постійних цінах 2010 р., без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополь) також характеризувалися тенденцією до зменшення – із 105% (до попереднього року) до 85,2%. Значно знизилась у 2014 р. і доходи населення. Негативна динаміка як за обсягами реального ВВП, так і за доходами населення зберігається також у 2015 р.

Безумовно, на формування показників 2014–2015 рр. у першу чергу негативно вплинули події, що розгорнулися в Україні з березня минулого року через агресію Росії. Проте не можна не відзначити, що на результати розвитку української економіки протягом усіх років незалежності істотно вплинув ряд негативних факторів, не пов'язаних з АТО і втратою АР Крим (розрив господарських зв'язків внаслідок розпаду СРСР, світова криза 2008–2009 рр., нестабільний стан зовнішніх ринків і особливо – цінової кон'юнктури, високий рівень корупції у країні та ін.). Тим часом більш як за 20 років на рівні державного управління не було вжито адекватних заходів, які б сприяли пом'якшенню негативного впливу цих факторів.

Незважаючи на те, що за 24 роки незалежності нашої держави уже сформовано 18-й Уряд України, і практично всі вони розробляли програми подолання кризи в економіці, все ж запропоновані ними заходи були спрямовані лише на поліпшення стану справ в окремих (не зв'язаних єдиною метою) її сегментах. До того ж державне регулювання відбувалося за відсутності визначених довгострокових економічних пріоритетів і орієнтації на галузеві принципи управління. Саме це було однією з причин того, що зміни, які вносилися до чинного законодавства у сферах податкової, бюджетної, інвестиційної політики, дерегуляції тощо, не дали очікуваних позитивних результатів. При цьому в більшості готових урядових програм першочерговим завданням ставилося піднесення рівня життя народу, а дійових заходів щодо розвитку реального сектору економіки і наповнення державного бюджету – як основи для досягнення такої безумовно важливої мети (яка є провідною для уряду будь-якої країни) – практично не передбачалося. Тому в

* Економіка України за 1991–2009 роки. – К. : Держкомстат України, 2010. – С. 6.

** Там же. – С. 8–9.

кінцевому результаті додаткові заходи щодо підвищення соціальних видатків фінансувалися (в умовах недостатньо збалансованого бюджету зі значним дефіцитом) за рахунок зовнішніх запозичень.

Слід зауважити, що за роки незалежності України мали місце спроби підготувати більш фундаментальні програми економічного розвитку. Зокрема, наприкінці ХХ ст., крім розгорнутої програми економічного розвитку на довгострокову перспективу (до 2010 р.), було розроблено проект Закону України "Про Державну програму розвитку експортного потенціалу України", в якому, крім мети нарощування обсягів експорту, було визначено можливі шляхи реалізації цієї програми (такі, зокрема, як підтримка експортного виробництва і диверсифікація його товарної структури; стимулювання діяльності інвесторів та експортерів; розширення і переоснащення потужностей для виробництва експортної продукції; джерела фінансування програми). Характерно, що за всіма розділами вказаного проекту програми було передбачено відповідні механізми реалізації поставлених завдань. За умови здійснення такої програми вплив негативних факторів на економічний розвиток України, особливо у кризовий період, було б істотно знижено.

Проведені дослідження дають підстави зробити висновок, що негативні тенденції в економіці України, особливо у фінансовій сфері, можна подолати, використовуючи окремі аспекти позитивного світового досвіду країн, які мали надзвичайно низькі стартові рівні основних макроекономічних показників і добробуту їх населення, проте за рахунок вдалого реформування управління змогли забезпечити прискорений розвиток економіки. Зокрема, це стосується країн Південно-Східної Азії, які свого часу чітко визначили цільові орієнтири економічного розвитку і провели необхідні зміни у системі державного управління.

Саме це сприяло швидкому нарощуванню експорту конкурентоспроможної продукції цих країн і завоюванню ними світових ринків, а також дозволило окремим економічно відсталим країнам за відносно короткий період досягти істотного збільшення обсягів виробництва продукції, розвинути інфраструктуру та успішно вирішити ряд соціальних проблем.

Зокрема, Республіка Корея, яка ще у 1960 р. вважалась однією з найбідніших у світі, на сьогодні входить до складу Великої двадцятки. Це стало можливим завдяки ефективному державному регулюванню (яке відповідало стану економіки) на початку 60-х років минулого століття та успішній реалізації п'ятирічних планів. У першій п'ятирічці (1962–1966 рр.) керівництво держави сконцентрувало ресурси на підтримці тих галузей промисловості, де потенціально були резерви економічного зростання. Крім того, увагу уряду було зосереджено на розвитку аграрного сектору економіки як основи для нарощування виробництва продовольства, зменшення безробіття і залучення іноземних інвестицій. У тій самій п'ятирічці легку промисловість було визначено як експортоорієнтовану, а на її розвиток було направлено не тільки іноземні інвестиції, але й кошти населення.

З початком другої п'ятирічки у країні розпочалася модернізація промисловості, мета якої, в першу чергу, полягала у насиченні внутрішнього ринку вітчизняними товарами (в тому числі за рахунок скорочення імпорту). З огляду на це, посилювалося стимулювання окремих галузей, зокрема — великих конгломератів промислових компаній (чебол), здатних цілеспрямовано забезпечити виробництво продукції, яка б за своїм інноваційним рівнем склала гідну конкуренцію світо-

вим лідерам (у тому числі Японії, США, Німеччині та ін.). Так виникли все-світньо відомі на сьогодні корпорації “Samsung Electronics”, “LG Electronics”, “Kia Motors Corporation”, “Hyundai”, “Asia Motor” та ін., які за відносно стислий період закріпилися на світових ринках побутової техніки та автомобілів. А з початку XXI ст. підприємства Республіки Корея успішно конкурують на світових ринках у сферах суднобудування і мобільних телефонів. Корейський уряд використовує широкий спектр фінансових механізмів (включаючи податкові пільги, преференції середньому й малому бізнесу, покриття збитків провідним експортерам, у тому числі і великим компаніям, рекапіталізацію банківського сектору) для забезпечення ефективності визначеного на довгостроковий період національного пріоритету – прискорення розвитку високотехнологічного експорту [2]. При цьому слід особливо підкреслити, що Республіка Корея має невеликі запаси корисних копалин (зокрема, за запасами залізної руди і вугілля вона значно поступається перед Україною).

Третій етап індустріального розвитку Республіки Корея (починаючи із 70-х років) базувався на інвестиційній підтримці США і Японії та великих іноземних запозиченнях, що забезпечило їй отримання необхідних ліцензій і устаткування, а також набуття відповідного досвіду. З часом країна дедалі більше уваги почала приділяти розвиткові наукових досліджень і проектно-конструкторським розробкам, а обсяги фінансових ресурсів, які виділялися на це, постійно зростали (у 2008 р. – до 3% ВВП, що тоді перевищило аналогічні показники у США, Німеччині, Великобританії та Китаї). У свою чергу, це дозволило Республіці Корея стати одним із світових лідерів з виробництва ряду видів високотехнологічної продукції [3].

Величезних успіхів в економічному розвитку досяг Китай, який, по суті, розпочав реформування своєї економіки лише після 1978 р., коли замість використання механізмів державного регулювання на основі принципів централізованої економіки було започатковано впровадження ринкових підойм, яке супроводжувалося відповідними реформами в сільській місцевості, на державних підприємствах та у сфері приватного сектору. На той час ВВП Китаю становив 1% світового показника, а ВВП на душу населення – 127 дол. (або у 76 разів менше відповідного показника у США).

Економічне зростання Китаю було забезпечено на основі прискореного розвитку експорту і нарощування обсягів (відносно ВВП) інвестицій (у тому числі за рахунок іноземного капіталу), що ефективно вплинуло не тільки на зростання експорту, але й на насичення вітчизняними товарами внутрішнього ринку. Це дозволило у порівняно короткий період вирішити проблему забезпечення населення продуктами харчування і товарами легкої промисловості.

Мобілізація наявних ресурсів з метою прискорення економічного розвитку дозволила Китаю стати лідером за обсягами ВВП і наблизитися до світового лідерства за рядом якісних показників розвитку, що створило економічні передумови для внесення змін до складу його національних пріоритетів. У поточній п’ятирічці (2011–2015 рр.) передбачено здійснення заходів щодо підвищення рівня споживання у країні (у тому числі за рахунок запровадження соціального забезпечення та прискорення розвитку галузі з надання послуг населенню, що одночасно сприятиме вирішенню гострої для Китаю проблеми – створення додаткових робочих місць) [4].

Слід зазначити, що успіхи Китаю в економічному розвитку певною мірою пов'язані зі зваженим підходом до збереження на перших етапах ринкових реформ окремих елементів механізму централізованого управління. Лише у процесі виконання накреслених завдань поточної п'ятирічки було скасовано обов'язкове складання галузевих балансів і планів, а в п'ятирічному плані макроекономічного розвитку відображаються лише загальні показники. Галузеві інвестиційні проекти більше не підлягають узгодженню з центральними та місцевими органами влади.

Виваженість і обережність щодо повної відмови від методів централізованого регулювання економічних процесів у країні, а також широке впровадження ринкових механізмів господарювання були характерними і для В'єтнаму, який теж добився відчутних успіхів в економічному розвитку, розпочатому лише в останнє десятиріччя ХХ ст., про що йшлося у попередніх публікаціях автора цієї статті [5]. Проте, як і у випадку з Республікою Корея та Китаєм, істотне прискорення економічного розвитку було, в першу чергу, пов'язане з визначенням експорту продукції та піднесення сільського господарства як головних національних пріоритетів. Вибір цих пріоритетів безпосередньо пов'язаний як з необхідністю вирішити особливо болючі на той час проблеми цих країн (Республіки Корея, Китаю і В'єтнаму) — збільшення виробництва продуктів харчування і створення робочих місць на селі, так і з реальними можливостями зайняти (виходячи зі стану економіки) нішу на світовому ринку. Для В'єтнаму, зокрема, цю проблему значною мірою було вирішено (у відносно короткий період) за рахунок нарощування обсягів виробництва продукції тропічного землеробства, для чого у країні ще у 80-ті роки ХХ ст. склалися сприятливі умови в результаті закладання великих державних плантацій кави, чаю і каучуконосних дерев (гевеї), здійсненого за рахунок технічного кредиту СРСР.

Таким чином, помітні успіхи в економічному розвитку названих країн світу базувалися на чітко визначених довгострокових національних пріоритетах економічного розвитку, на стані їх економік, можливостях наявних галузей-локомотивів та інших, специфічних для кожної з них, факторах.

Проте для досягнення поставлених на довгострокову перспективу цілей кожна з цих держав одночасно впроваджувала відповідний механізм державного управління, який теж різнився залежно від національних особливостей і мав забезпечити реалізацію завдань, зумовлених національними пріоритетами*.

Тим часом немає сумнівів, що за всіх обставин темпи розвитку кожної країни значною мірою залежать від факторів, пов'язаних з наявними засобами виробництва та їх станом, сировинними і фінансовими ресурсами, робочою силою. Чим вищим є рівень кожного з цих факторів за обсягами, якістю і достатністю з точки зору забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції, тим відносно легше визначити модель економічного розвитку країни і механізми її реалізації.

Як зазначалося, "стартовий" стан економік ряду країн, які досягли на сьогодні високих результатів розвитку, характеризувався низьким рівнем основних макроекономічних показників. І якщо Німеччина, інтенсивна відбудова економі-

---

* За рамками цієї статті залишилося питання впливу на розвиток кожної країни процесу глобалізації, проте при опрацюванні концепції реформування державного управління в Україні цей фактор має бути безумовно врахований. Для України він також буде специфічним.

ки якої розпочалася після поразки у Другій світовій війні, за сприяння “плану Маршалла” мала традиційно високий рівень розвитку у сферах управління, підготовки кадрів тощо, то більшість сфер таких країн, як Китай, Республіка Корея і В’єтнам, у повоєнний період характеризувалися низькими показниками розвитку, масовим безробіттям, дефіцитом топ-менеджерів високого рівня, і практично перед ними стояло завдання створення матеріальної бази для розвитку промислового виробництва.

Проте, незважаючи на умови та національні особливості економік, кінцеві цілі (або визначені довгострокові національні економічні пріоритети) цих країн за своєю суттю були схожими – прискорене нарощування експорту та задоволення потреб внутрішнього ринку товарами національного виробника (у тому числі і за рахунок імпортозаміщення).

У цих країнах одночасно вирішувалися завдання збільшення кількості робочих місць (з поступовим нарощуванням оплати праці) та визначення окремих галузей (з наявних і новостворених), які б могли стати локомотивами економічного зростання. В основі такого вибору – потенціальна здатність суб’єктів підприємницької діяльності за рахунок державної підтримки підвищити рівень конкурентоспроможності національної продукції та розширити перспективи її збуту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Безумовно, у процесі такого вибору в першу чергу враховувалися можливості зростання експортного потенціалу країни, зокрема за рахунок її внутрішніх резервів (коштів, наявної сировини, кваліфікованих кадрів, виробничих потужностей тощо). Такий підхід за відносно незначних сум зовнішніх запозичень і безоплатної допомоги країн-спонсорів сприяв виведенню слабозвинутих економік з глибокої економічної кризи. Зокрема, для Німеччини загальний обсяг американського кредиту без товарної частини у вигляді готової продукції в рамках “плану Маршалла” становив менш як 5% її національного доходу [6], а піднесення економіки Республіки Корея розпочалося з отримання від США 1,5 млрд. дол. субсидій і “кредитів розвитку” [2].

На наш погляд, вагомі досягнення названих країн в економічному розвитку заслуговують на те, щоб їх позитивний досвід було враховано при визначенні економічної моделі розвитку й механізму державного управління, які б сприяли подоланню кризових явищ в Україні.

Завдання це непросте, оскільки кожна країна вибудовувала свій механізм державного управління з урахуванням стану власної економіки, потенціальних джерел матеріальних і фінансових ресурсів, наявного трудового потенціалу та ментальності населення тощо. Проте існують також загальні для всіх країн завдання у сфері управління, які б слід було першочергово вирішити при виборі основних напрямів розвитку національної економіки: насамперед, це визначення як головної мети довгострокових економічних пріоритетів і забезпечення умов для прискореного інноваційного оновлення основних виробничих фондів.

Такий висновок підтверджується і економічними публікаціями, де наголошується, що каталізатором успіху “азійських тигрів” стало прискорене технологічне оновлення виробничого потенціалу за рахунок політики, спрямованої на залучення ПІІ, закупівлі патентів (що прискорило приплив нових технологій), посилення уваги до нарощування обсягів фінансування розвитку вітчизняної науки, до стимулювання впровадження інноваційних технологій і розширення на ці

основі виробництва нової конкурентоспроможної продукції з високою часткою доданої вартості.

Саме усвідомлення перспективності економічного розвитку за рахунок витрат на здійснення НДДКР, яке не можливе без подальшого зростання обсягів фінансування (в тому числі і державного) національних наукових досліджень і проектних розробок, стало причиною відповідного збільшення обсягів фінансових ресурсів, які почали виділятися на це, і забезпечило названим країнам реальне прискорення виробництва. Причому обсяги таких робіт та їх питома вага у ВВП цієї групи країн постійно зростали. Зокрема, очікується, що у 2011–2015 рр. фінансування НДДКР у Китаї зросте з 1,5 до 2,5% ВВП. За останні 15 років кількість китайських наукових співробітників збільшилась у 3 рази (до 1,5 млн. осіб), а за обсягами фінансування наукових і дослідно-конструкторських робіт ця країна стала другою у світі після США (на неї припадає 12,3% загальносвітової суми фінансування аналогічних витрат) [7].

Посилення ролі вітчизняних наукових досліджень при вирішенні проблеми підвищення інноваційності промислового виробництва в Німеччині (що стало результатом більш тісної співпраці промислових підприємств і наукових установ, комерціалізації їх наукових розробок, які розпочалися ще в середині 70-х років минулого століття) забезпечило високий рівень інноваційності німецької промисловості та зростання обсягів виробництва у країні високотехнологічного експорту (у 2004 р. цей показник становив у Німеччині 14% загального обсягу експорту інноваційної продукції у світі, тоді як у США – відповідно, 13,2% і в Японії – 10,7%) [8].

Викладене дозволяє зробити висновок: визначення довгострокових національних пріоритетів (у вигляді нарощування експорту й розвитку внутрішнього ринку за рахунок виробництва продукції вітчизняних товаровиробників) створює сприятливі умови для концентрації вітчизняних і запозичених коштів на найважливіших для країни напрямках, проте це ще не гарантує успіху в нарощуванні необхідних темпів зростання економіки. З цією метою необхідно створити матеріально-технічну базу для виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, що користуватиметься попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Як показує зарубіжний досвід, вирішити це завдання можливо лише за умови розвитку потужної власної національної системи науково-дослідних і проектно-конструкторських установ, а також нарощування виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції*.

Особливо важливо враховувати це країнам, які розвиваються (і в тому числі Україні), оскільки на сучасному етапі вже сформувалися світові лідери технологічного розвитку (в першу чергу, США, Японія і країни ЄС, Канада, Республіка Корея та деякі інші), які впроваджують нові технології, а вже освоєні раніше виробництва (які все ще здатні забезпечити виробництво продукції, конкурентоспроможної на світових ринках) передають до тих країн, які можуть випускати цю продукцію з нижчими витратами, подовжуючи тим самим їх життєвий цикл. Проте в цьому випадку такі країни і в перспективі не зможуть стати конкурентами світовим лідерам зі створення нових високотехнологічних видів продукції та консервуватимуть свою інноваційну відсталість.

---

* Багаторічний досвід показує, що, незважаючи на зусилля з боку України отримати кредит на розвиток високотехнологічного виробництва (зокрема, на розвиток виробництва літака АН-70), ресурси надавалися кредиторами в першу чергу на розвиток фінансової та аграрної сфер, на енергозбереження і т. п.

Змінити таку тенденцію на краще можна лише одним шляхом – підвищенням рівня інноваційності вітчизняної промисловості на основі збільшення обсягів фінансування вітчизняних НДДКР до 2,5% ВВП, причому орієнтуватися слід не тільки на зростання бюджетних видатків на це, але й на підвищення в таких витратах частки бізнесу на основі ширшого задіяння в цій важливій сфері принципів співробітництва держави і приватних інвесторів. Світовий досвід показує, що в разі підвищення ефективності прикладних результатів наукових досліджень та інтересу до них національних товаровиробників частка бізнесу у фінансуванні витрат на розвиток вітчизняної науки та інновацій досягає (і навіть перевищує) 60% усіх відповідних витрат.

Успішне досягнення поставлених цілей у сфері фундаментальних і пошукових НДР не тільки сприятиме зміцненню позицій України на світових ринках за критерієм конкурентоспроможності, але й пом'якшить можливі негативні наслідки від світових економічних і фінансових криз.

Накопичений світовий і вітчизняний досвід дозволяє зробити ряд висновків щодо можливих шляхів виходу економіки України із затяжної кризи з урахуванням вирішення певних конкретних проблем, які накопичились у нашій державі за роки її незалежності.

Першочерговими проблемами, які безпосередньо вплинули на формування макроекономічних показників України у 1991–2014 рр. і які необхідно вирішувати найближчим часом та у перспективі, слід вважати такі.

1. Насамперед, важливо визначитись і чітко виокремити довгострокові національні пріоритети економічного розвитку. Це сприятиме концентрації усіх видів ресурсів (у першу чергу бюджетних і порівняних до них коштів – наприклад, податкових пільг) лише на тих інвестиційних проектах, які в певний період є найефективнішими. Такі проекти вибираються з усіх поданих на розгляд спеціальним органом відповідно до встановленого у країні порядку і затверджуються постановою Кабінету Міністрів України. Вони повинні повністю відповідати цілям пріоритетів, затверджених Верховною Радою України. У першу чергу, це стосується тих галузей промисловості, які гарантують нашій державі прорив на міжнародних ринках.

Проекти, безпосередньо не пов'язані з реалізацією національних пріоритетів, можуть реалізуватися за рахунок власних коштів господарюючих суб'єктів, залучених ними фінансових ресурсів і позик комерційних банків. Їх комерційна діяльність ґрунтується на загальних положеннях згідно з чинним законодавством.

Можливі принципи і порядок вибору державних інвестиційних проектів висвітлено в раніше опублікованих працях [5].

2. Довгострокові національні пріоритети визначаються Законом України, прийнятим конституційною більшістю, і не можуть змінюватися черговим Урядом. Основним завданням Уряду (крім затвердження найефективніших інвестиційних проектів) має бути розробка довгострокової (на період його діяльності) програми, спрямованої на успішну реалізацію державних інвестиційних проектів (згідно з національними пріоритетами) та забезпечення ефективного використання на це наявних у країні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

На жаль, виконання цього завдання у реальних економічних умовах, які склалися в Україні наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст., пов'язане з істотними проблемами. Зокрема, наявні діючі основні фонди суб'єктів господарювання застаріли

фізично та морально і в нинішньому своєму стані у більшості випадків не здатні забезпечити виробництво продукції національних товаровиробників, конкурентоспроможної на світових ринках. Основна їх частина пов'язана з IV, а нерідко і з III технологічними укладами. Більшість підприємств металургійної галузі України (провідної з точки зору надходжень валютної виручки) здійснювали виробництво продукції, як правило, на застарілому устаткуванні. Виняток становили лише збудований у м. Дніпропетровськ завод "Інтерпайп Сталь" і повністю оновлений ПАТ "Алчевський металургійний комбінат". Часткової модернізації зазнають окремі потужності МК "Запоріжсталь" і МК "Азовсталь", але такі заходи забезпечать поліпшення результатів роботи лише окремих агрегатів (цехів) металургійних гігантів. Так, модернізація сталеплавильного проекту на МК "Запоріжсталь" сприятиме згортанню мартенівського виробництва сталі, повному переходу до її киснево-конверторної виплавки та істотному підвищенню екологічності виробництва. Очікується, що витрати на таку модернізацію сягнуть понад 1 млрд. дол. Інвестиції МК "Азовсталь" пов'язані, головним чином, з модернізацією його коксохімічного виробництва.

Проте проблема модернізації та технологічного оновлення підприємств цієї галузі, як і промисловості України в цілому, залишилася поза увагою і без належної підтримки з боку Уряду.

Безумовно, значні інвестиції в оновлення основних фондів ряду потужних підприємств за рахунок коштів їх нових власників підвищили їх конкурентоспроможність і дещо знизили рівень зносу основних фондів як по металургійній галузі, так і по промисловості в цілому, проте він залишається ще надто високим. Більше того, за наявною офіційною звітністю, по економіці України в останні роки цей рівень навіть зріс. Так, якщо станом на 1 січня 2014 р. знос основних фондів промисловості знизився порівняно з початком 2011 р. на 6,1 процентного пункта і становив 56,9%, то в цілому (за всіма видами економічної діяльності) він зріс за цей період на 2,4 процентного пункта і склав 77,3%. При цьому на початок 2014 р. рівень зносу основних фондів по переробній промисловості України знизився на 16,7 процентного пункта і становив 50,1%. Тим часом за 2010–2013 рр. по підприємствах транспорту і зв'язку відповідний показник зріс на 2,3 процентного пункта і досяг катастрофічного розміру — 96,7%. Це означає, що переважна частина основних фондів цієї галузі практично повністю зношена і потенційно несе ризики (з огляду на її специфіку) серйозних аварій.

На початок 2014 р. найнижчий рівень зносу склався в аграрному секторі економіки країни — 35,8%, що є на 5 процентних пунктів меншим, ніж за підсумками 2010 р. Це пов'язано з істотним зростанням технологічного оснащення аграрного виробництва (за 3 роки залишкова вартість основних фондів у цій галузі зросла в 1,6 раза і сягнула 100 млрд. грн.) *. Така тенденція свідчить про підвищену увагу до агросфери з боку інвесторів і підтверджує, що на сьогодні саме вона може бути одним з національних пріоритетів. Адже її розвиток вимагає відносно незначних витрат бюджетних коштів, і при відповідних ринкових формах державного регулювання (таких, як сприяння залученню з цієї метою кредитних ресурсів і коштів приватних інвесторів) продукція аграрного сектору економіки може залишатися стабільним фактором збалансування зовнішньоторговельного і валютного балансів, а також зміцнення національної грошової одиниці. Саме насичення продо-

---

* Розраховано за звітними даними Державної служби статистики України.

вольчими товарами внутрішнього ринку країн з низьким рівнем доходів у більшості населення (особливо у пенсіонерів), витрати якого складають основну частину його споживчого кошика, є вагомим фактором стримування інфляції та можливих соціальних потрясінь.

Слід також відзначити і позитивну тенденцію до зниження рівня зносу підприємств вітчизняної переробної промисловості, що намітилася з 2010 р. і мала своїм результатом зростання залишкової вартості основних фондів протягом 2010–2013 рр. на 38,7%. Це дає надію, що при нарощуванні обсягів і розширенні джерел фінансових ресурсів, при їх цільовому використанні можливо створити умови для істотного прискорення зростання обсягів капітальних інвестицій та зниження рівня зносу основних фондів в економіці України.

Вирішення цієї проблеми – першочергове завдання для національної економіки, оскільки, як показує світовий досвід, лише насичення її реального сектору високотехнологічними засобами виробництва здатне пом'якшити наслідки кризових явищ, підвищити частку інноваційних підприємств та інноваційної конкурентоспроможної продукції.

3. Надтермінове завдання збільшення капітальних інвестицій і питомої ваги високотехнологічної промислової продукції, що виробляється українськими підприємствами, вимагає мобілізації великих обсягів фінансових ресурсів. Саме їх хронічна нестача стала найбільшим гальмівним фактором у реалізації цілеспрямованої інвестиційної політики і головною причиною катастрофічного стану основних виробничих фондів.

Дефіцит коштів значною мірою є наслідком наявних недоліків у державній фінансовій політиці протягом усього періоду незалежності України. Саме цей фактор став одним з вагомих при формуванні високого рівня зносу основних фондів (навіть порівняно з Росією, з якою, наприклад, у 2010 р. різниця за цим показником становила 27,8 процентного пункта).

На жаль, незначний загальний обсяг цих ресурсів у цілому по реальному сектору економіки України не забезпечує раціонального оновлення засобів виробництва і об'єктивно не створює умов для вирішення проблеми, яка стоїть перед національною економікою щодо прискорення темпів його динаміки практично в усіх галузях матеріального виробництва. Більше того, сама економічна база формування джерел власних ресурсів країни штучно звужується. Йдеться про чинні в Україні нормативні акти, відповідно до яких формуються основні джерела власних фінансових інвестиційних ресурсів підприємств – амортизаційні відрахування і чистий прибуток.

Як відомо, порядок формування амортизаційних відрахувань і чистого прибутку підприємств визначено нормативами з питань бухгалтерського та податкового обліку, зокрема:

- Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку “Основні засоби” *;
- Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку основних засобів **;
- Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку “Основні засоби”;
- Податковим кодексом України.

* Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (зі змінами від 18.06.2015 р. № 573).

** Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561 (зі змінами від 30.12.2013 р. № 1192).

Суть основних пунктів цих нормативних актів, які регулюють віднесення витрат на капітальні роботи на збільшення вартості основних засобів або на поточні витрати підприємств, зводиться до такого.

Згідно з вимогами п. 14–15 згаданого положення, первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізацією, модифікацією, добудовою, дообладнанням, реконструкцією тощо) і збільшенням майбутніх економічних вигід, очікуваних від використання об'єкта.

Витрати на підтримання об'єкта в робочому стані (проведення технічного огляду, нагляду, обслуговування, ремонту тощо) та одержання попередньо визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання включаються до складу поточних витрат.

Відповідно до п. 29–31 методичних рекомендацій, витрати на поліпшення основних засобів для отримання майбутніх економічних вигід, очікуваних від їх використання, визнаються капітальними інвестиціями за умови, що балансова вартість активу не перевищує суму його очікуваного відшкодування.

Такою сумою вважається найбільша з двох оцінок: чиста вартість реалізації або теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання основних засобів (включаючи їх ліквідаційну вартість).

Згідно з вимогами п. 7–14 міжнародного стандарту, собівартість об'єкта основних засобів слід визнавати активом, якщо: а) є ймовірність, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з об'єктом, надійдуть до суб'єкта господарювання; б) собівартість об'єкта можна достовірно оцінити. А Податковим кодексом України (п. 11 підрозділу 4 "Особливості справляння податку на прибуток підприємств" розділу XX) передбачено, що станом на 1 січня 2015 р. балансова вартість основних засобів і нематеріальних активів має дорівнювати балансовій вартості таких активів, яку визначено станом на 31 грудня 2014 р. ст. 144–146 і 148 розділу III цього кодексу (в редакції, що була чинною до 1 січня 2015 р., коли діяло 10-процентне обмеження щодо віднесення до податкових витрат суми, пов'язаної з проведенням усіх видів ремонтів і поліпшенням основних засобів).

При цьому ідентифікація витрат, пов'язаних з технологічним поліпшенням виробництва (модернізацією, модифікацією, добудовою і реконструкцією), і таких, які у майбутньому спричинять збільшення економічних вигід або ж тільки забезпечать випуск продукції, якій у майбутньому притаманні попередні економічні вигоди, відбувається на підставі рішення керівника підприємства.

Отже, в чинному законодавстві немає підойм блокування проявів суб'єктивності при оцінці здійснених інвестицій у матеріальні активи (зокрема, витрат на капітальні ремонти, а також на поліпшення виробництва – вдосконалення, реконструкцію і модернізацію), що дозволяє кваліфікувати окремі витрати як такі, що не збільшують первісної вартості основних засобів.

Нагадаємо, що з 1987 р. державний контроль за витратами, віднесеними на собівартість продукції (в тому числі і з боку податкових органів), було значно послаблено*.

Безумовно, такий порядок відповідає вимогам ринкової економіки, проте при цьому не враховується ментальність керівників і, особливо, нових власників під-

---

* З 1996 до 2002 р. собівартість контролювалася на підставі Типових положень з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) різних галузей, затверджених постановами Кабінету Міністрів України, які втратили чинність відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.05.2002 р. № 630.

приємств щодо можливості необґрунтованого завищення витрат виробництва і зниження прибутковості від операційної діяльності. Очевидно, що було б виправданим свого часу на перехідний період передбачити можливість (за необхідності) державного контролю над формуванням прибутку і кримінальну відповідальність керівників підприємств за штучне зниження їх прибутковості та платежів до бюджету.

Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що його застосування щодо альтернативних підходів і критеріїв, пов'язаних з формуванням первісної вартості основних засобів, мало своїм наслідком зростання сукупних обсягів видатків на капітальні ремонти. Крім того, це негативно позначилося на фінансових результатах підприємств у 2010–2014 рр.

Було б доцільним при прийнятті стратегічних управлінських рішень прогнозувати їх можливі наслідки, зокрема за рахунок неефективного державного регулювання.

Оскільки очевидно, що у 2015 р. збережеться тенденція попередніх років до значних витрат на капітальні ремонти (табл.), то можна очікувати сформованих тенденцій до підвищення рівня зносу і його випереджаючого зростання порівняно із збільшенням первісної вартості основних фондів.

Показники результативності капітальних інвестицій *

(%)

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Рівень зносу основних засобів.....	74,9	75,9	76,7	77,3	83,5
Частка витрат на капітальні ремонти та інші форми поліпшення основних засобів у загальному обсягу інвестицій у матеріальні активи.....	10,08	9,35	22,06	22,60	24,28
Питома вага підприємств, які впроваджували інновації.....	11,5	12,8	13,6	13,6	12,1
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсягу промислової продукції.....	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5

* Розраховано за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/.

З огляду на те, що кошти на проведення капітальних ремонтів вкладаються у середньо- і низькотехнологічне виробництво, не вирішуються проблеми високої матеріаломісткості та енергоємності, низької інноваційності та конкурентоспроможності української продукції, падіння рентабельності та зменшення платежів до бюджету.

У цілому, відповідно до встановленого порядку, за 2010–2014 рр. підприємства України мобілізували і використали близько 130 млрд. грн. амортизації та направили на розвиток виробництва значну суму прибутку, що залишився в їх розпорядженні після сплати податку (тільки по державних підприємствах – до 30 млрд. грн.). І це – при збільшенні кількості збиткових підприємств (за останні 5 років їх частка становила щороку від 34,5% до 42,7%) і суми отриманих збитків, внаслідок чого багато з них залишалися без такого важливого джерела оновлення виробництва, як прибуток.

Викладене дозволяє зробити висновок, що потенціально обсяги наявних джерел фінансових ресурсів окремих підприємств мають реальні резерви для зростання за рахунок подолання практики тінізації прибутку та збільшення бази нарахування амортизаційних відрахувань, а також створення стимулів до використання прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єктів господарювання, як джерел для здійснення інноваційних інвестицій і факторів скорочення питомої ваги витрат на ремонти у загальному обсягу капітальних інвестицій.

4. З огляду на стан основних фондів і недостатність власних коштів підприємств, які формуються у рамках чинної фінансової політики, гостро постає питання про перегляд основ фінансової та інвестиційної політики, що проводиться сьогодні в Україні. Вона не пов'язана ні з ліберальною, ні з соціально орієнтованою моделями економічного розвитку, а хронічна нестача доходів бюджету, врешті-решт, призвела до використання державою практично однієї функції податків — фіскальної, тоді як для прискорення технічного переозброєння виробництва треба максимально використовувати їх другу не менш важливу функцію — стимулюючу. Активне використання при здійсненні фінансової політики потенціалу стимулюючої функції податків тісно пов'язане з підвищенням ролі податкових пільг за обов'язкової умови, що їх надання буде спрямовано на посилення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. Це вимагає істотної зміни методології складання фінансових планів (і в першу чергу — на державних підприємствах), яку запроваджено в Україні ще наприкінці 90-х років ХХ ст.

Прийняття такого управлінського рішення, насамперед, було спрямовано на посилення контролю Уряду над формуванням і сплатою до бюджету державними підприємствами податку з прибутку. Водночас сама форма фінансового плану як у попередній, так і в новій (2015 р.) редакціях навіть не передбачає збалансування доходів і видатків підприємства, внаслідок чого відповідальність за забезпечення його економічного розвитку необхідними фінансовими ресурсами повністю перекладається на суб'єктів господарювання. І якщо у відношенні до приватних підприємств для цього існує певне економічне обґрунтування, то стосовно до державних підприємств такий підхід не припустимий. В останні роки, як уже зазначалося, це серйозно погіршило фінансові можливості підприємств і консервувало їх технологічну відсталість. Більшість підприємств України не забезпечені необхідними власними (нормативними) оборотними коштами і ведуть господарську діяльність, головним чином, за рахунок кредиторської заборгованості, питома вага якої в оборотних активах підприємства становить близько 70%, а її загальна сума в цілому по підприємствах України збільшилася на початок 2014 р. до 2169,9 млрд. грн., або до 149% її ВВП. Це стало однією з основних причин використання амортизаційних відрахувань не за цільовим призначенням — ведення господарської діяльності.

Без визнання тієї істини, що держава повинна приділяти більше уваги створенню умов для забезпечення фінансової стабільності та платоспроможності суб'єктів господарювання (і в першу чергу, за рахунок зваженої державної фінансової політики) неможливо розв'язати комплекс проблем, який накопичився в економіці України протягом багатьох років. На жаль, недостатньо обґрунтовані рішення про ліквідацію Міністерства промислової політики України, а потім і департаменту промислової політики у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України лише поглибили ці проблеми, оскільки на сьогодні у країні практично немає державного органу, який би системно володів інформацією про стан розвитку тієї чи іншої галузі промисловості, готував проекти нормативних актів для усунення (в коротко- чи

довгостроковому періоді) найболючіших проблем. Крім того, це може негативно позначитися на виборі ефективних інвестиційних проектів як найбільш раціональному шляху використання обмежених фінансових ресурсів (і в тому числі державних). Зрозуміло, що це можуть бути проекти, що стосуються не тільки промислових виробництв, але й інших галузей (зокрема, інфраструктури), хоча нові технології та технологічні уклади в першу чергу пов'язані з промисловістю, а реальної інституції, яка б очолила цю роботу в Україні, на сьогодні немає.

5. Перехід до фінансування державних капітальних інвестицій за рахунок коштів бюджету (що передбачено змінами до Бюджетного кодексу України, прийнятими на початку 2015 р.) на основі відповідних інвестиційних проектів може мати позитивні результати і створює умови для здійснення фінансування визначених відповідними державними органами найважливіших інвестиційних проектів і в реальному секторі економіки *. Проте це стане можливим за умови задіяння обґрунтованої цілісної системи державного управління економічним розвитком на основі проектного, а не галузевого, фінансування, з чітким дотриманням пріоритетності вибраних проектів відповідно до законодавчо визначених національних пріоритетів (це не суперечить визначенню можливих галузей — локомотивів розвитку, де такі проекти мають бути реалізовані в першу чергу).

Основні принципи системи, побудованої на державному проектному управлінні, нами вже неодноразово розкривалися в опублікованих раніше працях і наукових доповідях, наданих Кабінету Міністрів України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України і Міністерству промислової політики України [9; 10; 5; 11; 12].

До найвагоміших висновків з опублікованих раніше праць можна віднести, *по-перше*, той факт, що бюджетні кошти складають незначну (у 2014 р. капітальні видатки у структурі загальних видатків державного бюджету були на рівні 17%) частку в загальній сумі капітальних інвестицій, причому фінансування виробничих об'єктів не було бюджетним пріоритетом **. В основному це були видатки, пов'язані із соціальними та інфраструктурними об'єктами. Не випадково саме на підвищення ефективності фінансування з бюджету таких інвестицій і було спрямовано зміни до Бюджетного кодексу України. Виробничої сфери ці нововведення практично не стосуються.

Проте за принципами організації вибору і реалізації інвестиційні проекти у реальному секторі економіки мають істотні відмінності від проектів соціального призначення. Саме при опрацюванні механізму здійснення управління економікою на основі визначених інвестиційних проектів слід враховувати накопичений позитивний світовий досвід, де кардинальні зміни при проведенні нової економічної політики були пов'язані з визначенням стратегічних національних пріоритетів.

Однією з вагомих підойм підвищення ефективності проектного фінансування є задіяння в цьому процесі банківської системи, принципи організації діяльності якої дозволяють забезпечити цільове (жорстко контрольоване) використання коштів та їх повернення державі в разі її участі у реалізації проектів. Функція

* Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних інвестиційних проектів : Закон України від 07.04.2015 р. № 288-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/288-19>.

** За даними представництва Світового банку, в Україні середньорічна частка її капіталовкладень за 2004–2014 рр. становила 2,1% ВВП, тоді як у розвинутих країнах ЄС – 2,7% ВВП і у нових (Чеській Республіці, Латвії, Естонії та Угорщині) – понад 5%.

держави при цьому зводиться до своєчасного і повного надання коштів відповідному державному банку – агенту.

У цьому зв'язку слід зазначити, що зміни до Бюджетного кодексу України, внесені у 2015 р., на жаль, не передбачають посередництва кредитної установи при реалізації фінансування проектів.

По-друге, невеликі державні ресурси поки що розпорошуються на багатьох об'єктах, внаслідок чого затверджені державні програми в основному не виконувалися протягом багатьох років. При цьому за роки незалежності наявні інвестиційні ресурси практично використовувалися без урахування стратегічних пріоритетів економічного розвитку країни.

По-третьє, на відміну від багатьох країн, за обсягами бюджетна підтримка в Україні підприємств реального сектору економіки (особливо підприємств промисловості), з огляду на необхідність створення економічної основи для розвитку проектів співробітництва держави і приватних інвесторів, а також прискорення впровадження нових виробництв (насамперед, на підставі інвестиційних проектів) V і VI технологічних укладів, не є достатньою. Без прийняття законодавчих рішень щодо здійснення цільової державної підтримки підприємств реального сектору економіки, пов'язаної з необхідністю вирішення глобальних національних проблем, без встановлення чітких норм, які б регламентували основні принципи такої підтримки, змінити негативну тенденцію до подальшого старіння засобів виробництва практично неможливо.

Слід також переглянути чинне законодавство в частині, що стосується амортизаційної політики, використання амортизаційних відрахувань, здійснення капітальних ремонтів і віднесення таких витрат на поточні витрати. За наявності в економіці великих резервів виробничих потужностей (в результаті низького коефіцієнта їх використання) така практика гарантує збільшення обсягів виробництва продукції (в разі активізації ринків збуту) без істотних капітальних витрат, що стримує кількісне і якісне зростання вартості основних фондів і знижує фінансові результати від основної діяльності.

По-четверте, висока витратність і неефективність прямої бюджетної підтримки підприємств реального сектору економіки, яка практикується в Україні з 1992 р., через відсутність контролю над цільовим витрачанням коштів створює проблеми державі з їх поверненням після закінчення строку використання.

Побудова дійового механізму фінансового забезпечення ефективних інвестиційних проектів має передбачати задіяння у процесі державної підтримки державного банку розвитку (або на першому етапі окремого потужного підрозділу наявного державного комерційного банку – наприклад, Укресімбанку), який може бути (як показує світовий досвід) ефективним посередником між державою і підприємствами реального сектору економіки. Такому банку доцільно надати законодавче право на формування ресурсів для надання довгострокових інвестиційних кредитів, пов'язаних з визначеними національними пріоритетами. При цьому активи банку можуть формуватися за рахунок усіх можливих джерел фінансування (частини коштів бюджету, емісійних коштів НБУ, виручки від приватизації об'єктів державної власності, позик, залучених на внутрішньому і зовнішньому ринках, коштів приватних інвесторів тощо).

Викладені основні принципи реформування державного управління реальним сектором економіки відрізняються від тих, які 24 роки використовувалися в Україні, оскільки передбачають:

- встановлення довгострокових цілей економічного розвитку, можливий ринковий механізм їх досягнення та посилення ролі держави в цьому процесі;
- необхідність і можливість концентрації наявних ресурсів (особливо фінансових) на досягненні визначених економічних пріоритетів;
- створення економічних умов для подолання корупції у процесі використання бюджетних коштів, направлених на розвиток реального сектору економіки.

Автор не претендує на абсолютну незаперечність усіх висловлених у цій статті ідей. Проте економіка України вимагає термінового усунення наявних проблем в управлінні, і широке їх обговорення на сторінках журналу “Економіка України” могло б сприяти прискоренню їх вирішення.

Список використаної літератури

1. Норкин К., Сагалов Ю., Молтянинова С., Чуричев В. Модернизация системы государственного управления // Мир перемен. – 2015. – № 1. – С. 45–59.
2. Шрамович В. Корейське прискорення // Український тиждень. – 2010. – № 23 (136) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Publication/1480>.
3. Шнипко О.В., Рибак В.М. Сучасний стан металургії Південної Кореї / Матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. 24 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fhotm.kpi.ua/sworks/06/shnypko_article_2011.pdf.
4. Козка В.М. Еволюційні процеси в китайській економіці та необхідність трансформації моделі розвитку // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 1-2. – С. 12–14.
5. Даниленко А.І., Зимовець В.В. та ін. Вплив кризи на фінанси реального сектора економіки України та шляхи їх оздоровлення : моногр. ; [за ред. А.І. Даниленка]. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2014. – 520 с.
6. Шаров О.М. Вихід з кризи: уроки “плану Маршалла” та перспективи для України // Економіка України. – 2014. – № 12. – С. 20–28.
7. Самофалов В. Глобальний виклик Китаю. – 7 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsme.com.ua/ua/ukraine/1540060/>.
8. Андрущук Г.О. Програма інноваційного розвитку економіки Німеччини: Стратегія високих технологій // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 72–88.
9. Даниленко А.І. Моделі економічного розвитку і фінансова політика // Вісник Інституту економіки та прогнозування. – 2013. – С. 5–10.
10. Даниленко А.І. Удосконалення моделі управління економікою та фінансові механізми її реалізації // Економіка України. – 2013. – № 5. – С. 4–29.
11. Фінансовий механізм забезпечення розвитку реального сектора України : наук.-аналіт. доп. ; [за ред. А.І. Даниленка]. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2014. – 92 с.
12. Даниленко А.І. Посилення державних підойм ефективного використання фінансових ресурсів // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 28–36.

References

1. Norkin K., Sagalov Yu., Molytaninova S., Churichev V. *Modernizatsiya sistemy gosudarstvennogo upravleniya* [Modernization of a system of public administration]. *Mir Peremen – Peace of Changes*, 2015, No. 1, pp. 45–59 [in Russian].
2. Shramovich V. *Koreis'ke pryskorennya* [Korean acceleration]. *Ukr. Tyzhd. – Ukr. Week*, 2010, No. 23 (136), available at: <http://tyzhden.ua/Publication/1480> [in Ukrainian].

3. Shnytko O.V., Rybak V.M. *Suchasnyi stan metalurgii Pivdennoi Korei, v: Mater. IX Mizhnar. Nauk.-Prakt. Konf. 24 Travnia 2011 Roku* [Modern state of the metallurgy of the South Korea, in: Proceed. of the IX-th Intern. Sci.-Pract. Confer. May 24, 2011], available at: http://www.fhotm.kpi.ua/sworks/06/shnytko_article_2011.pdf [in Ukrainian].

4. Kozka V.M. *Evolutsiini protsesy v kytais'kii ekonomitsi ta neobkhdnist' transformatsii modeli rozvytku* [Evolutionary processes in the Chinese economy and the necessity of a transformation of the model of development]. *Ekon. Chasop.-XXI – Econ. J.-XXI*, 2012, Nos. 1-2, pp. 12–14 [in Ukrainian].

5. Danylenko A.I., Zymovets' V.V. et al. *Vplyv Kryzy na Finansy Real'nogo Sektora Ekonomiky Ukrainy ta Shlyakhy ikh Ozdorovlennya, za red. A.I. Danylenka* [Influence of the Crisis on Finances of the Real Sector of Ukraine's Economy and Ways of Their Sanitation], edited by A.I. Danylenko. Kyiv, Inst. for Economics and Forecast. of the NAS of Ukraine, 2014 [in Ukrainian].

6. Sharov O.M. *Vykhid z kryzy: uroky "planu Marshalla" ta perspektyvy dlya Ukrainy* [Out of the crisis: the "Marshall plan" lessons and prospects for Ukraine]. *Ekon. Ukrainy. – Econ. of Ukr.*, 2014, No. 12, pp. 20–28 [in Ukrainian].

7. Samofalov V. *Global'nyi vyklyk Kytayu* [The global challenge of China]. November 7, 2012, available at: <http://newsme.com.ua/ua/ukraine/1540060/> [in Ukrainian].

8. Androshchuk G.O. *Programa innovatsiinogo rozvytku ekonomiky Nimechchyny: Strategiya vysokyykh tekhnologii* [Program of innovative development of Germany: Strategy of high technologies]. *Nauka ta Innov. – Sci. and Innov.*, 2009, Vol. 5, No. 3, pp. 72–88 [in Ukrainian].

9. Danylenko A.I. *Modeli ekonomichnogo rozvytku i finansova polityka* [Models of economic growth and financial policy]. *Visn. Inst. Ekon. ta Progn. – Bull. of Inst. for Econ. and Forecast.*, 2013, pp. 5–10 [in Ukrainian].

10. Danylenko A.I. *Udoskonalennya modeli upravlinnya ekonomikoyu ta finansovi mekhanizmy ii realizatsii* [Refinement of the economy management model and financial mechanisms of its realization]. *Ekon. Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2013, No. 5, pp. 4–29 [in Ukrainian].

11. *Finansovyi Mekhanizm Zabezpechennya Rozvytku Real'nogo Sektora Ukrainy, za red. A.I. Danylenka* [Financial Mechanism of Support of the Development of Ukraine's Real Sector], edited by A.I. Danylenko. Kyiv, Inst. for Economics and Forecast. of the NAS of Ukraine, 2014 [in Ukrainian].

12. Danylenko A.I. *Posylennya derzhavnykh pidoim efektyvnogo vykorystannya finansovykh resursiv* [Strengthening of state's levers of efficient use of financial resources]. *Ekon. Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 4, pp. 28–36 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19 червня 2015 р.
